

НАЗВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНФЕКЦІЙНИХ ШКІРНИХ ХВОРОБ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКАРПАТСЬКИХ ГОВІРКАХ

Анотація. У статті наводиться лексико-семантичний та етимологічний аналіз назв інфекційних шкірних хвороб в українських закарпатських говірках. У цій тематичній групі виокремлено семему, виявлено кількість їхніх репрезентантів. Простежуємо наявність чи відсутність їх в українській літературній мові та українських говорах.

Ключові слова: семема, репрезентант, номінація, лексема, українські закарпатські говірки, лексика народної медицини, шкірні хвороби.

Лексика народної медицини закарпатських говірок вже була неодноразово предметом нашого дослідження. У попередніх наших розвідках ми звертали увагу на семантичну мотивацію цієї лексики [23], на назви симптомів захворювань [20], на назви осіб, пов'язаних із захворюваннями [21], кілька статей стосуються загальних спостережень над цією лексикою [17, 18, 19, 22]. Пропонована стаття стосується семантичних особливостей номінацій на позначення інфекційних хвороб шкіри в українських закарпатських говірках.

З погляду протікання хвороби, характеру ураження, локалізації виокремлено 10 семем, які подасмо в алфавітному порядку: 1) бешиха, 2) бородавка, 3) вугор, 4) гуля, 5) карбункул, 6) короста, 7) лишай, 8) панарицій, 9) парші, 10) фурункул.

Семема 'бешиха' у закарпатських говірках виражається такими лексемами: *ру́жа*, *ро́жа*, *ружці́'ї*, *черво́нұха* (чел.е́нұха), *червѐна рұ́жа*, *краснұ́ха*, *красні́ц'а*, *запалі́н'а скўри*, *жа́ба впро́сілас'а*.

Найбільш поширеними є назви *ру́жа*, *ро́жа*, які, на думку Я.Вакалюк, вказують на гостре запалення шкіри, яка стає рожевою чи яскраво-червоною [4, 8]. Лексему *рожа* на позначення гострого інфекційного захворювання шкіри засвідчують українські пам'ятки I третини XVII ст. З огляду на забарвлення хворої шкіри можна припустити, що медична назва *рожа* утворилася семантичним способом шляхом метафоричного перенесення за зовнішньою подібністю від назви квітки рожа (*Malva L.*) – багаторічної декоративної рослини родини мальвових з високим стеблом та великими яскравими квітами. На українській мовній ґрунт номен *рожа* прийшов із західнослов'янських мов, які запозичили його з лат. *rosa* "троянда". Імовірно, основну роль тут відіграло польське посередництво. Лексикографічні джерела XVII ст. спочатку кваліфікують слово *рожа* як ботанічну назву, згодом – як медичну. Від II половини XVII ст., за даними українських лікарських порадників, слово *рожа* функціонує в медичному вжитку. Найбільшу активність його використання спостерігаємо в медичній літературі XVIII ст. [14, 221-223]. Ізгласа назви *ру́жа* продовжується у сусідніх гуц. [13, 166], бук. гов. [30, 469], у говірках Кіровоградщини [10, 344]. Лексема *ро́жа* у бук. гов. вживається для захворювання свиней, при якому

спостерігається почервоніння шкіри [30, 459]. Відомо з цим же значенням в інших слов'янських мовах: рос. *рожа*, біл. *рожа*, слц. *ruša*, чес. *ruže*, пол. *roża* [4, 8]. Пор. ще зафіксовану у поодинокій закарпатській говірці лексему *ружці́'ї*.

Менші ареали мають назви, в основі яких лежить мотивація за кольором (уражена ділянка шкіри стає червоною): *черво́нұха* (чел.е́нұха), *червѐна рұ́жа*, *краснұ́ха*, *красні́ц'а*. Номінація *краснұ́ха* вживається у говірках Кіровоградщини [10, 184]. У літературній мові слово функціонує у знач. "гостре інфекційне вірусне захворювання, що характеризується появою висипу на шкірі і збільшенням лімфатичних вузлів" [5, 583]. Пор. з цим же значенням: рос. *краснуха*, біл. *краснуха* [15, III, 78], а також слц. *červienka*, пол. *czerwonka*, болг. *червенка*, в.-луж. *čerwjenu* [4, 9].

Ареально обмеженими є назви *запалі́н'а скўри* (вказує на ділянку запалення) та *жа́ба впро́сілас'а* (зумовлена зовнішнім виглядом шкіри під час цієї хвороби, яка нагадує екскременти плазуна). Як видно з переліку назв розгляданої хвороби, більшість із них утворені за такою семантичною моделлю: "назва кольору → "назва хвороби".

Семема 'бородавка' виражається такими назвами та їх варіантами: *борода́ўка*, *борода́віц'а* (*бородаві́ц'а*), *пѐрчик* (*пѐрчик*), *пѐприк*, *п'істр'ак* (*пѐстр'ук*), *дўпка*, *кўр'ача дўпка*, *курарі́ц'ї*, *жабл'а́чка*, *їїжові́на*.

На всій території закарпатських говірок поширені лексеми *борода́ўка*, *борода́віц'а* (*бородаві́ц'а*). Своїм походженням назви сягають псл. **bordavьka*, **bordavica* [15, I, 231]. Спільнослов'янську повноголосну форму *бородавка* українські писемні джерела засвідчують від кінця XVI ст. Крім прямого значення (невеликого твердого наросту на шкірі), слово мало і переносне значення – "хиба, вада, гандж", що було характерним для загальних назв хвороб. Словотвірний повноголосний варіант *бородави́ца* українські писемні джерела подають від середини XVII ст. Очевидно, на кінець XVIII ст. слово вийшло з активного українського лексикону (як і російського та білоруського), спорадично зберігшись у сучасних українських говірках та в інших слов'янських мовах [14, 211-213]. Назва *бородавка*, яка є літературною нормою української мови, зафіксована ще у словнику за ред. Б.Грінченка [29, I, 87]. Поширена також у гуц. [3,

246], поліс. гов. [24, 61], гов. Кіровоградщини [10, 37], говірках Інгуло-Бузького межиріччя [2, 61-62].

Обмежені ареали мають назви *пёрчик* (*пёрчик*), *пёррик*, які є результатом перенесення назви рослини на хворобу на основі їх зовнішньої подібності. На думку Я.Вакалюк, *пёрчик* перенесено з *родимки*, підставою перенесення може бути те, що родимка виступає вище шкіри, а нерідко буває і на бородавці [3, 247]. Пор. наддністр. *пёрци*, *пёрчик* “родимка” [32, 197].

Очевидно, так слід пояснити і *п'істр'ак* (*п'істр'ік*), які характеризуються ще меншим ареалом. В українських медичних словниках *пістряк* вживається на означення раку. Етимологічно, взагалі, пов'язується з “пестрий” – строкатий, пістрявий, рябий [3, 247]. Пор. зафіксоване у словнику за ред. Б.Грінченка *пістряк* “веснянки” [29, III, 188], а також наддністр. *пістрякі* “веснянки, ластовиння” [32, 206], бук. *пістряк* “прищ” [30, 425].

Лише в окремих населених пунктах зафіксовані назви *дўпка*, *кўр'ача дўпка*, *кураріўц'*, які вказують на форму бородавок. Я.Вакалюк припускає, що ці назви є полонізмами: пор. пол. *dupa*, мед. *kurza dupa* – *kurzajka* зменш. *dupka* [3, 246]. На території говірок Кіровоградщини поширені ще назви *пўпка*, *кўряча пўпка*, *дўпка*, *кўрячкі*. Назва *дўпка* у цих говірках ще означає сідниці дитини (західні райони). Оригінальна назва *кўрячкі* ще означає “екскременти курей” (центральні райони) [9, 5].

Наступні номінації мають також обмежені ареали: *жабл'ачка*, *їїжовіна*. В основі першої назви лежить народне уявлення, що нібито бородавки з'являються на місці жаб'ячого посліду чи пльовка. Пор. бук. *жаб'єчка* “жаб'ячий послід” [30, 107]. Мотивовані іменником *жаба* є і назви, які зафіксовані у гов. Кіровоградщини: *жаба цїкнўла*, *жаб'ячі дїтки*, *жаборўдка* [9, 5]. Лексема *їїжовіна* споріднена з іменником *їжак* (псл. *jeźь*) і мотивується зовнішнім виглядом бородавки; раніше вважали основним значенням псл. **jeźь* “колючий” [15, II, 323].

Семема ‘вугор’ на досліджуваній території репрезентована 18-ма назвами та їх варіантами: *вўгор* (*ўгор'*, *ўгар'*), *вўгрик* (*ўгрик*), *угр'ак*, *м'іхўнка*, *м'іхўрка*, *м'іхўр'* (*міхір'*), *прищ*, *пріщчик* (*пріщчик*, *пёрщчик*, *шпёрчик*, *спёрщчик*, *спёрч'ік*), *гної'ак*, *гної'аўка*, *стўда* (*остўда*), *чир'ак*, *сυχ'ар'*, *буг'ар'*, *вод'анка*, *пўстрига*, *жировік*, *тоўдыр'а*.

Найбільш поширеними є назва *вўгор* з різноманітними фонетичними та словотворчими варіантами. Своїм походженням вона сягає псл. **grь* “прищ” [31, IV, 146] і є літературною нормою української мови [5, 211]. Зафіксована ще словником за ред. Б.Грінченка [29, I, 258]. Назви *вўгор*, *ўгор* та їх варіанти поширені у поліс. гов. [24, 15]. Крім того, у поліс. гов. лексема *ўгор* означає також “почервоніння, набряк шкіри у людини чи тварини від укусу кліща або овода” [16, 219]; у наддністр. *вўгор* “ряд снопів у копі”, *вугр'ак* “вугор на обличчі” [32, 85].

Дещо рідше вживаються однокореневі назви *м'іхўнка*, *м'іхўрка*, *м'іхўр'*, які, очевидно, є похідними від *міхур* (псл. **mēxurь*, *mēxurь* < **mēxь* “міх”) [15, III, 487] і зумовлені округлою формою вугрів. Пор. зафіксовані ще у словнику за ред. Б.Грінченка *міхўр*, *міхур'ець* “водяний пузир” [29, I, 295], бук. *міхур* “пухир” [30, 292], наддністр. *міхўнка* “пухир на тілі” [32, 175], лемк. *міхур* “міхур” [33, 77].

Обмежені ареали мають назви *прищ*, *пріщчик* та їх фонетичні варіанти. Своїм походженням сягають псл. *pryšč* (< **pryskjь*), пов'язане з *pryskati* “прискати” (спочатку як назва нариву, тобто того, що може приснути, або за подібністю прищів, пухирів, що з'являються здебільшого на гарячому хворому тілі, до бульбашок на поверхні води під час кипіння) [15, IV, 585]. Пор. поліс. *прищ*, *пріщ'ік'і* [24, 15], а також зафіксовані у словнику за ред. Б.Грінченка *прищ*, *прищчик* [29, III, 454].

В окремих пунктах зафіксовані назви *гної'ак*, *гної'аўка* (похідні від імен. *гної*, вказують на гноячковий характер вугрів. Пор. поліс. *гної'ак'і*, *гної'ов'іч'ок* “т.с.” [24, 15], *стўда* (*остўда*) (з псл. *studa* “прохолода, свіжість, холод, мороз”, Пор. бук. “вугор” [30, 371], гуц. “простуда” [13, 141], поліс. “висип”, “плями на лиці вагітної жінки” [24, 37; там само, 75]. Із значенням “простуда”, “темно-жовті плями на обличчі вагітної жінки” назва *остўда* зафіксована у словнику за ред. Б.Грінченка [29, III, 72].

До локальних утворень можна віднести назви *чир'ак* (поширена у поліс. гов. [24, 17-18]; *сυχ'ар'* (похідне від прикм. *сухий* < псл. *suxь* [15, V, 487]); *буг'ар'* (пов'язана з *бугор* “пагорб” < псл. **bugьrь* [15, I, 277]. Пор. поліс. *бугр'і*, *бугр'є*, *бугр'іє* [24, 15]); *вод'анка* (суфіксальне утворення від прикм. *водяний*, вказує на характер вугрів), *пўстрига* (похідне від прикм. *пестрий* < псл. *рьstrь* [15, IV, 360]). Пор. гуц. *пістряк* “рак шкіри” [13, 150], бук. *пістряк* “прищ” [30, 425], наддністр. *пістрякі* “веснянки, ластовиння” [32, 206]. Пор. ще закарп. *пістр'ігы* “веснянки, ластовиння на тілі, переважно обличчі” [28, 231]); *жировік* (похідне від псл. *žirь* [15, II, 198]. Пор. поліс. *ж'іров'ік*, *жирав'ік* “назва на позначення округлої випуклості” [24, 60], у гов. Кіровоградщини *жировік* “гуля”. О.Вікторіна припускає два шляхи утворення цієї назви: унаслідок візуальної схожості тканини, що є всередині гулі (жиру) і порівняння гулі-наросту із жировими відкладеннями тіла [8, 106]); *тоўдыр'а* (можливо, пов'язане з імен. *гўвда* “гора”, зумовлене округлою формою вугрів).

Семема ‘гуля’ передається 17-ма лексемами та їх варіантами: *гўл'а* (*гыл'а*), *гўл'ка*, *гыр'а*, , *шышка*, *рі(у, ў)г*, *гўрча* (*вўрча*), *ворчўл'а*, *кукўц*, *кўкош*, *гордўл'а*, *гамўл'а* (*гомьл'а*), *гўўбиц'а*, *бомбўл'а*, *бомбўл'ка*, *гудз*, *мосьыр'а* (*моўсьір'а*), *гўшшка*.

Найбільш уживаними є лексеми *гўл'а* (*гыл'а*), *гўл'ка* (< псл. **gulja* < **goul-* < з і.е. **geu-* “схилити, кривити, робити опуклим” [15, I, 616]). В укр. гов. лексема полісемічна, пор. гуц. *гўл'и* “гладна” [26, 44],

бук. *гъл'а* “гладна” [30, 88], поліс. *гъл'а*, *гъл'а*, *згъл'а*, *згъл'а* “наріст (пухлина) на тілі”, “заокругла випуклість на тілі від різних чинників” [1, I, 122; 24, 58], “сучкувате поліно”, “заплетена і закручена на голові жіноча коса” [24, там само], степ. *гуля*, *гуля* “наріст, випуклість на тілі”, “жіноча зачіска”, “кусок глини для роботи гончара”, *гулі* “лімфаденіт” [10, 105], бойк. *гъл'а* “гуля” [25, I, 198]. Є літературною нормою української мови [5, 270].

Широкий ареал має назва *шышка*, яка запозичена з рос. мови і, можливо, пов'язана з тур. *şiş* “пухлина, наріст”, *şiştäk* “напухати”. Назва функціонує і в інших слов'янських мовах зі значеннями, об'єднаними спільною ознакою “предмет округлої форми”: болг. *шышка*, срб. *шышка*, слн. *šiška*, чес. *šiška*, слц. *šiška*, пол. *szysza*, в.-луж. *šiška*, н.-луж. *šyška* [31, IV, 445]. Термін *шышка* у традиційній рос. медицині вживається на означення патологічного утворення внаслідок удару, розростання тканин тіла, запалення тощо [8, 106]. Назва є багатозначною як у літературній мові, так і в діалектах [1, II, 266; 5, 1622; 25, II, 383]. На позначення гулі фіксуємо варіанти *шышка*, *ш'ышка*, *ш'ышка* у поліс. гов. [24, 59-60] і степ. гов. [8, 106]; пор. гуц. *шышка* “верхня частина люльки; частина ручки келефа” [13, 216], сх. словбож. *шышка* “кадик, невеликий виступ на шиї в чоловіків” [12, 126]. Фіксується ще у словнику за ред. Б.Грінченка [29, IV, 497].

Досить поширеною є лексема *кóкош*, яка, можливо, пов'язана з молд. чи рум. назвами; пор. молд. *кокошіей* (рум. *cocoşei*) “підсмажені зерна кукурудзи”. В основі назви лежить подібність за формою. Пор. бук. *кóкош* “тріснуто зерно жареної кукурудзи” [30, 216]. Подібна мотивація лежить в основі регіоналізму *кукуці*, яка є запозиченням з рум. *cociu* “калачик” (пор. *кукуці* “невеликий хлібець, який дають дітям у день нового року; пасочка” [15, III, 131]).

Менш поширеними є лексеми *гърча* (*вóрча*), *ворчұл'а*, які, можливо, вказують на заокруглену опуклість гулі. Пор. гуц. *ворч* “хворобливий наріст на буковому дереві” [13, 41].

Обмежений ареал має лексема *pi(y, j)g* (< псл. *rogъ* [15, V, 88]), яка виникла на основі подібності гулі до твердого кісткового наросту на голові деяких тварин. Поширена також у поліс. гов. [24, 60].

Лише в окремих говірках фіксуються назви *гордұл'а* (пор. поліс. *вергұл'а*, *воргұл'а* [24, 59], у гов. Кіровоградщини *гургұля* [8, 107]). Можливо, пов'язане із *вóрвіль* (род. в. *ворволя* “пухир на шкірі” [15, I, 425] чи з рум. *gurgui* “сосок, шийка (пляшки і т.п.); носок (постола); гостроверхий пагорок; верх пагорка або гори”, *gurguiălă* “пухлина на руці” [15, I, 623]), *гамұл'а* (*гомьл'а*) (можливо, пов'язана з *гамула* “каша яблук з медом”; за зовнішньою подібністю гулі до їстівного продукту), *гўубиц'а* (можливо, суфіксальний дериват від угор. *gomb* “гудзик”; подібність за формою), *бомбул'а*, *бомбул'ка* (пов'язані з *бўмбель* “пухир, прищ”. Пор. пол. *bąbel* “пухирець”, *bombel*, в.-луж.

bombjel, н.-луж. *bombolica* “т.с.” [15, I, 228]), *гудз* (з псл. **guzъ* “гуля, пухлина”. Поширена у бук. [30, 87], поліс. із знач. “вузол” [24, 59]; фіксується ще у словнику за ред. Б.Грінченка [29, I, 352]; є літературною нормою української мови [5, 270]), *мосыр'а* (*моўсър'а*) (можливо, пов'язані з нім. *Mäser* “прожилка в деревині; вплив на дереві”; на основі подібності за формою), *глушка* (суфіксальний дериват від прикм. *глухий* < псл. *gluxъ* [15, I, 530]; пор. лемк. *глушка* “тиф” [33, 26]).

Семема ‘карбункул’. Репрезентантами аналізованої семими є 13 назв: *карбўнкул*, *бóкорв́ан* (*бокарв́ан*), *чир'ак*, *гнуйн'і* *чир'акі*, *бїба*, *сл'іпак*, *порикóжа*, *поришкўра*, *волокну́*, *в́еред*, *зил'ізниц'а*, *бол'ак*, *демину́ц'а*.

На більшій території закарпатських говірок поширена лексема *бóкорв́ан* (*бокарв́ан*), яка є, очевидно, видозміненим запозиченням з уг. *pokolvar* “вид чиряка”, букв. “пекельний струп”, утворене з іменників *pokol* “пекло” і *var* “короста, струп” [15, I, 224]. Фіксується ще у словнику за ред. Б.Грінченка [29, I, 83].

Широкий ареал має назва *чир'ак*, яка зафіксована ще у словнику за ред. Б.Грінченка [29, IV, 463]. Поширена також у поліс. гов. на означення невеликого гнійного нариву з одним верхом [24, 17], у гов. Кіровоградщини на означення фурункула [10, 418]. Пор. також закарп. *гнуйн'і* *чир'акі*, прикм. пов'язаний з ад'єктивом *гнійний*.

Обмежений ареал має лексема *карбўнкул*, яка через посередництво пол. мови запозичена з лат. *carbunculus* “вуглинка” [15, II, 389]; мотивується подібністю вугілля до чиряка (за розміром). Подібність гнійників на тілі людини до розжареної вуглини зумовила використання слова *карбункул* на позначення відповідного захворювання шкіри від II половини XVII ст. Поодинокі випадки вживання слова у лікарських порадах XVIII ст. свідчать про деяку невизначеність його використання: назва стосується поширеного на той час захворювання корости. Особлива активність вживання назви припадає на XVII ст. Тоді номен *карбункул* у значенні “коштовний камінь темно-червоного забарвлення” використовують автори різножанрових творів. Євген Тимченко вважав *карбункул* “коштовний камінь” і *карбункул* “шкірне захворювання” омонімічними. Цю традицію відображає сучасна українська лексикографія, де значення “коштовний камінь” подано як застаріле [14, 214-217]. Поширена у гов. Кіровоградщини [10, 168]. Пор. рос. *карбункул* [27, I, 652]. Назва є літературною нормою української мови [5, 524].

Менший ареал має назва *бїба*, яка, можливо споріднена з *биб́ак* “чиряк”, котре, в свою чергу, пов'язують з *бўба* “рана” (дит.). Пор. *бўба* “рана, наріст, слід від удару” [29, I, 103].

У поодиноких закарп. говірках зафіксована назва *сл'іпак*, що є похідним утворенням від *сліпий*; назва зумовлена, очевидно, відсутністю у чиряка центрального отвору, верхка, через який міг би виділятися гній [15, V, 304]. На думку

О.Вікторіні, тут відбувається перенесення: як сліпий не бачить, що відбувається навколо, так і налив, прикритий шкірою, ніби позбавлений зору. Поширена у поліс. гов. із знач. “великий налив з кількома верхами або без верхів” [24, 18], у наддністр. гов. із знач. “людина, яка погано бачить” [32, 242], бойк. – “лампочка з вузькою шийкою”; ент. “якась комаха”; “чиряк без вершка” [25, II, 273], гуц. “чиряк” [13, 173], бук. “фурункул” [30, 500]. Пор. ще *сліп’як* “заячі очі” [29, IV, 151].

Обмеженими щодо вживання є складні утворення *порик’ожа*, *порішк’ура*, утворені з наказової форми 2-ої ос. одн. від дієслова *пор’оти* та іменників *кожа*, *шкіра* [15, IV, 522]. Пор. *порікожа* “хвороба, під час якої на ногах тріскається шкіра” [29, III, 343]. Поширена також у гов. Кіровоградщини із знач. “фурункул” [6, 183; 10, 306], у говірках Інгульсько-Бузького межиріччя із знач. “фурункул”, “чиряк, гнійний налив”, “короста”, поліс. із знач. “налив між пальцями рук”; “налив між пальцями ніг”, середньонаддніпр. гов. із знач. “грибкова хвороба шкіри на ногах або на руках”. У літературі зафіксовані такі значення лексеми: “порепані губи чи шкіра на ногах”; “отруйна трава, що призводить до появи ран на тілі”; “хвороба, при якій тріскається на ногах шкіра”; “рослина *Senecio vulgaris*” [6, 183].

В окремих пунктах зафіксовані назви *волокно* (псл. *volkno [15, I, 419]), *в’єред* (псл. *verdy “гуля, налив” [15, I, 352]), *зил’ізніц’а* (суфіксальне утворення від імен. *залізо* < псл. *želězo*; мотивується кольором карбункулу, який подібний до заліза), *бол’ак* (похідне від *біль* < псл. *boljъ* [15, I, 199]). Поширена у поліс. гов. із знач. “великий налив з кількома верхами або без верхів” [24, 18], наддністр. із знач. “болячка” [32, 56]).

В окремих пунктах закарпатських говірок фіксується і назва *димніц’а* (похідне від *д’имати* “дути міхом”). Цю назву українські писемні джерела XVIII ст. засвідчують як альтернативну назву карбункула. Парадигматичну пару *диминець* “пухлина”//*диминиця*, *дімениця* “налив у пахву” фіксують словники української мови II половини XIX-початку XX ст. (Желехів., Грінч.), однак “Словник української мови” в 11-ти томах таких слів не подає [14, 218-219]. Про наявність цих слів в активному лексиконі української мови свідчать матеріали сучасних медичних словників; назва *димениця*//*диминиця* позначає налив під пахвою, напр., у сучасних бойк. [25, I, 215] та поліс. *д’еминиц’а*, *д’иминиц’а* [24, 18] говорах.

Семема ‘короста’. Репрезентантами аналізованої семами є 11 назв: *кор’оста*, *кор’остаўка*, *свербл’ачка*, *шў(ї)панка*, *шўпаўка*, *чўханка*, *чўхалка*, *чўхтанка*, *чес’отка*, *зар’аза*, *лоптий’ачка* (*лопт’ачка*).

На всій території закарп. гов. поширена назва *кор’оста*, яка є літературною нормою української мови [5, 456] і своїм походженням сягає псл. *korsta «короста, струп» [15, III, 41]. Це інфекційне шкірне захворювання з’являється у резуль-

таті проникнення в шкіру людини коростяних кліщів [29, II, 287]. Про особливості вживання номена *короста* в українській мові можна говорити хіба що на підставі пам’яток II половини XVI ст. Цю назву використовували в різножанрових пам’ятках із неоднаковим смисловим наповненням: у спеціальній медичній літературі вона позначала будь-яке заразне шкірне захворювання; у творах релігійного змісту спостерігаємо реалізацію, окрім основного значення “хвороба шкіри”, ще й переносних – “вада, недолік” і “небезпека”. Слово *короста*, за “Семимовним словником” I половини XVII ст., позначало також два різні захворювання: пухлину та власне коросту. Єпифаній Славинецький реестрував назву *короста* “жолбоквата цегла, покрівельний матеріал”. Таке значення витворилося шляхом метафоризації за зовнішньою схожістю з лускоподібною шорсткою поверхнею. Аналогічне смислове навантаження мала часто вживана назва *короста* в пам’ятках української мови кінця XVII-XVIII ст. З одного боку, автори прагнули якомога точніше описати хворобу, а тому вказували на можливу її локалізацію, на інтенсивність прояву, на зовнішні ознаки – поява луски чи червоних гнійних прищів і на сильний свербіж шкіри як на одну з основних ознак дерматозу. Отже, протягом XVI-XVIII ст. назву *короста* активно використовували без будь-яких обмежень. Від середини XIX ст. лексикографи послідовно подавали слово *короста* стосовно заразного шкірного захворювання, здатного вражати сверблячою висипкою та гнійними струпами значні ділянки шкіри людей і тварин [14, 224-228]. Поширена також у поліс. говорах [24, 46], говірках Кіровоградщини [10, 181], у наддністр. із знач. “повитиця” [32, 150]. Відома і в інших слов’янських мовах: рос. *короста*, біл. *кароста*, чес. *chrásta*, пол. *krosta*, болг. *краса*, мак. *краса*, с.-х. *краса*, слн. *chrasta* “т.с.” [4, 14].

Назва *короста*, крім назви на означення відповідної хвороби, може вживатися на означення “нерівний, шорохуватий”, “нерівна поверхня”. Пор. діал. *кор’ост* “коріння та ін. на полі”: *Коросту багацько на полі; кор’оставий* “шорохуватий” (про тверду поверхню) (гуц.) [29, II, 287].

Суфіксальним утворенням є лексема *кор’остаўка*, яка характеризується значно меншим ареалом. У словнику за ред. Б.Грінченка ця назва зафіксована ще з двома значеннями: 1) жінка, хвора на коросту; 2) жаба (угор.) [29, II, 287].

Досить широкий ареал мають назви, зумовлені тим, що під час цього захворювання у хворого виникає нестерпний свербіж, який примушує його чухатись: *свербл’ачка*, *шў(ї)панка*, *шўпаўка*, *чўханка*, *чўхалка*, *чўхтанка*, *чес’отка*. Лексема *чес’отка* є запозиченням з рос. мови. Ізоглоси деяких із них продовжуються у гуц. (*чўханка* [13, 214]), поліс. (*чўханка*, *чўхаўка*, *свербл’ачка*, *чес’отка* [24, 46]), лемк. (*сверблячка* [33, 115]), у говірках Кіровоградщини (*свербл’ачка* [10, 347]). Пор. також рос. діал. *свербешка*, біл. *сварблячка*,

слц. *svrab*, чес. *svrab*, с.-х. *свраб*, слн. *srab* [4, 14], пол. *świerbiączka* [14, 231]. Деякі з цих назв фіксуються ще у словнику за ред. Б.Грінченка; пор. *сверб'ячка*, *сверблячка* “т.с.”, *чухачка* [29, IV, 105, 479]. Слово *сверблячка* документують українські пам'ятки від початку XVII ст. Воно мало сформовану на той час полісемічну базу, що яскраво доводять твори релігійного характеру: тут назва *сверблячка* позначає заразну шкірну хворобу і була, очевидно, синонімом до назви *короста*, а також позначала сильне, непереборне прагнення чого-небудь. Значення “заразна хвороба шкіри” в сучасному українському слові *сверблячка* затратилося: медики послуговуються терміном *сверблячка* на позначення подразнення шкіри або слизових оболонок; переносне значення “сильне бажання, прагнення чого-небудь” закріпилося за словом у розмовно-побутовому жанрі [14, 230-231].

Обмежений ареал має лексема *зараза*, яка виникла у результаті перенесення загальної назви на хворобу. Назва походить від *заразити*, *разити* (<псл. *raziti* “бити, ударяти”, утворене від *razъ* “удар”; припускається зворотний шлях утворення (псл. *razъ* від *raziti*) [15, V, 16]; пор. мак. *поразіна* “заразна хвороба”, *поразінав* “хворий” [31, II, 79]). В укр. гов. назва *зараза* є полісемічною. Так, напр. у поліс. говорах вживається із знач. “хвороба (загальна назва)”; “масове поширення якоїсь хвороби” [24, 7; там само, 14], у говірках Кіровоградщини із знач. “мікроорганізми, що є збудниками інфекційних хвороб”; “епідемія”; “хвороба” [10, 134].

У тлумачному словнику фіксуємо такі значення цього слова: 1) мікроорганізми, що є збудником інфекційних хвороб, 2) заст. Епідемічна хвороба, епідемія, 3) що-небудь негативне, що може поширюватися, перейматися, 4) розм. Уживається як лайливе слово [5, 323]. У словнику за ред. Б.Грінченка фіксується ще одне значення – на означення рослини *Orobanche Epithimum* Des. [29, II, 88].

В українській міфології Зараза – страшна чорна баба, вічно зла. Кидає на людей і тварин отруйні стріли, від яких з'являються страшні рани, виразки. Ця пошестна недуга “разить”, тобто нагло спадає на своїх жертв [11, 287].

До локальних утворень можна віднести назви *лоптіячка* (*лопт'ячка*), які утворені, можливо, на українському ґрунті від угор. *labda*, *lapta* “м'яч, кулька” і мотивуються формою чиряків, якими нібито вкрите тіло людини.

Семема ‘лишай’ виражається 10 назвами: *ли(ы)шай* (*лишар'*), *лишир'*, *свербіж*, *свербл'ячка*, *зараза*, *прищ*, *мокриця*, *в'ітр'анка*, *в'ітров'ій*, *струп*.

На всій території закарпатських говірок поширена лексема *ли(ы)шай* (<псл. **lišajъ* < **lixějъ* похідне від *lixъ* “злий”; пор. рос. *лихой* “хвороба шкіри, чиряк”, *лишай* “зла людина; диявол, злий дух”). Хвороба, очевидно, названа за своєю дією на шкіру, можливо, також у зв'язку з давніми віруваннями, що приписують хвороби дію злого духа” [15,

III, 252]. Спільнослов'янську назву *лишай* спорадично зафіксовано в пам'ятці XVI ст. Установити специфіку шкірного захворювання, позначуваного словом *лишай*, немає змоги; пор. тлумачення слова *лишаи* як “шкірна хвороба взагалі” в російських пам'ятках, де його вперше виявлено в текстах за 1499 рік [14, 232]. Увійшовши до активного лексикону сучасної української мови, слово *лишай* і до сьогодні не має чіткої дефініції: його кваліфікують як назву “ряду шкірних хвороб” [там само, 234]. Лексема *ли(ы)шай*, яка є літературною нормою української мови [5, 616], поширена також у поліс. гов. [24, 46], гов. Кіровоградщини [10, 195] із знач. “лишай”, у наддністр. гов. із знач. “місце на ріллі, де качався кінь” [32, 161]. Подана також у словнику за ред. Б.Грінченка [29, II, 366]. Пор. ще зафіксовані у закарп. гов. *лишар'*, *лишир'*.

Менші ареали мають назви *свербіж*, *свербл'ячка*, що виникли у результаті перенесення ознаки хвороби (під час цієї хвороби виникає нестерпний свербіж) на саму хворобу. У поліс. гов. назва фіксується із знач. “короста” [24, 46], у гов. Кіровоградщини із знач. “короста”; “свербіж” [10, 347], лемк. із знач. “короста” [33, 115]. Пор. ще *сверблячка* “свербіж” [29, IV, 105].

Ареально обмеженими є лексеми *зараза* (див. вище; семема ‘короста’), *прищ* (див. вище; семема ‘вугор’) , *мокриця*, *в'ітр'анка*, *в'ітров'ій*, *струп*.

Назва *мокриця* є похідною від прикм. *мокрій* і зумовлена тим, що лишай може являти собою пухирці з прозорим водянистим складом. У поліс. гов. *мокрéц*, *мокрéц'* вживається із знач. “навив під нігтем чи між пальцями” [24, 19], гов. Кіровоградщини – “мокрій лишай” [10, 210]. Пор. ще бук. *мокрінець*, *мокрій* “хвороба коней, рана біля копита” [30, 294], а також зафіксоване у словнику за ред. Б.Грінченка *мокриця* “мокре місце, болото” [29, II, 440].

Лексеми *в'ітр'анка*, *в'ітров'ій* виникли у результаті перенесення з інших хвороб на основі подібності симптомів (на тілі з'являється висип).

Назва *струп* < псл. **strupъ*, пов'язане чергуванням голосних із [*strъp(ъ)ть*] “шершавість, шорсткість” [15, V, 454]. У поліс. гов. вживається із знач. “фурункул” [14, 18], у лемк. – “трохи пригоєна рана” [33, 124].

Семема ‘панарицій’ передається 8-ма назвами та їх варіантами: *зан'і(у,ю,о)хтиця*, *п'і(у)дн'і(у,о)хтиця*, *н'іхтиця*, *мохтанця*, *бол'ак*, *волокно*, *опточén'а*, *заустиця*, *нарыў*.

На всій території закарп. гов. поширені назви *зан'і(у,ю,о)хтиця*, *п'і(у)дн'і(у,о)хтиця*, які є похідними від іменника *нігот'* (псл. *nogъть/nokъть* “ніготь, кіготь”, пов'язане з *noga* “нога” [15, IV, 96]) і вказують на місце знаходження нариву (під нігтем). Ізоглоса назви *зан'іхтиця* продовжується у гуц. [13, 77], бойк. [25, I, 278], поліс. [24, 19], бук., сх.слобж. [6, 183]; у наддністр. гов. лексема *заніхтиці* вживається із знач. “тонка гостра тріска, яка застрягла у шкірі”; “скалка” [32, 123]. Пор. ще

заногтиця “задирка” [29, II, 73]. Ареально обмеженою є назва *н'іхтиц'а*.

Обмежений ареал мають лексеми *мохт'аніц'а* (очевидно, пов'язана з імен. *мох* (зовнішня подібність, а також за функцією – подібно до моху, який росте на деревах, каміннях, так і збудники гнійного запалення проникають у тканини пальця), *бол'ак* (див. вище; семема ‘карбункул’), *волохно* (див. вище; семема ‘карбункул’), *опточ'ен'а* (споріднене з дієсл. *точити* “гризти, проїдати”; назва зумовлена тим, що гній вражає тканини пальця), *нар'ю* (утворене безсуфіксальним способом від *наривати*). Поширена у гов. Кіровоградщини із знач. “сильне запалення тканини, яке перейшло у нагноєння”; “фурункул” [10, 223], у поліс. із знач. “фурункул” [24, 17]. У літературній мові лексема має знач. “загальна пухлина в тканині тіла організму, що переходить або перейшла в нагноєння” [5, 732].

Семема ‘парші’ виражається 21 назвою: *п'арш'і*, *п'архі*, *паршіўц'і*, *пархач'ін'а* (*паршач'ін'а*), *шоблуд'і*, *струп*, *чир'акі*, *зар'аза*, *короста*, *шўпанка*, *шўпачка*, *ч'ісаўка*, *чўханка* (*чўхалка*), *сл'іпакі*, *лишай*, *спіришчик*, *остўди*, *збираніна*, *простўджен'а* *кр'ови*, *загнуїн'і* *м'іхункі*, *кашўл'і*.

Найбільш поширеною є назва *п'арш'і* (з пол. *parch*, *parchy* “парші, пархи” [15, IV, 301] та її варіанти. Назва є літературною нормою української мови [5, 891]. Пор. рос. *парх*, *парш(а)*, біл. *парш(а)*, (*п'архі*) [15, там само], пол. *parch* “парші, пархи” [28, 218]. Лексеми *п'арш'і*, *п'архі* поширені у поліс. гов. [24, 43], *п'архі* у бук. [30, 389], *парші*, *парш(а)*, *парш(а)чка*, *п'архи*, *парх* у гов. Кіровоградщини [9, 8-9]. У гов. с.Сокирниця назва *п'архи* вживається із знач. “патли”; перен., вульг., заст. “євреї” [28, 218]. Полонізм *пархи* вперше засвідчений в українській писемності XVI ст. В українських пам'ятках XVII-XVIII ст. слово *пархи* іменувало заразну шкірну хворобу, що вкривала тіло людини суцільним шаром висипки. Фонетичний варіант *парша/парші* виник уже на східнослов'янській мовній території. Слово спорадично фіксує пам'ятка літописного жанру “Хронограф” середини XVII ст. [14, 235-238]. Словники XIX-XX ст. подіють як форми *парх/пархи*, так і *парші* [14, 238; 29, III, 99]. Слова *пархи* та *парші* іменують тепер ще й заразне грибкове захворювання тварин, а назва *парша* позначає також захворювання сільськогосподарських рослин із поверхневим ураженням [14, 239].

Широкий ареал має назва *шоблуд'і*. Її етимологія є загемненою. Неправомірно виводити назву з псл. **selqđь*. Пор. рос. *шёлуди*, біл. *шоблудзі* “т.с.” [31, IV, 425]. З тим самим значенням назва вживається у поліс. [24, 43] та степ. гов. [10, 426]. Використання номена *шолуді* засвідчують українські пам'ятки з XVIII ст. Увійшовши на початку XX ст. до системи української медичної номенклатури, лексема *шолуді*, проте, у ній не закріпилася і не виявлена в реєстрі сучасних медичних словників [14, 235].

Меншими ареалами характеризуються назви *чир'акі*, *остўди*, (див. вище; семема ‘вугор’),

сл'іпакі (див. вище; семема ‘карбункул’), *короста*, *шўпанка*, *шўпачка*, *чўханка* (*чўхалка*), *зар'аза* (див. вище; семема ‘короста’), *лишай*, *струп* (див. вище; семема ‘лишай’), *спіришчик* (див. вище; семема ‘фурункул’).

В окремих пунктах зафіксовані назви *ч'ісаўка* (суфіксальне утворення від *чесати*; мотивується нестерпним свербежем, який виникає у хворого від час хвороби), *збираніна* (суфіксальний дериват від *збирати*; свідчить про скупчений характер висипу на тілі людини), *простўджен'а* *кр'ови* (описова назва, яка вказує на хибну думку, що ця хвороба може виникати через захворювання крові), *загнуїн'і* *м'іхункі* (описова назва, прикметник *загнуїн'і* вказує на гнійний характер пухирців, іменник *м'іхункі* – похідне утворення від *міхур*), *кашўл'і* (суфіксальний дериват від імен. *каша*; мотивація за формою: зовнішній вигляд ураженої шкіри нагадує відповідний харчовий продукт).

Семема ‘фурункул’ представлена 11-ма назвами: *фурункул*, *сл'іпак*, *чи(ы,і)р'ак*, *біба*, *біб(а)к*, *гн'і(о,у)їнік*, *гної(а)к*, *в'еред* (*вр'ід*), *пришч*, *спыришчик*, *красніц'а*.

Найбільш поширеною є назва *сл'іпак* та *чи(ы,і)р'ак* (див. вище; семема ‘карбункул’).

Менший ареал має лексема *фурункул*, яка виникла через вплив української літературної мови з лат. *furuncululus*. Пор. рос. *фурункул* [27, III, 747]. Поширена також у поліс. [24, 18], гов. Кіровоградщини [7, 119-120].

Обмежений ареал мають назви *гн'і(о,у)їнік*, *гної(а)к*, пов'язані з ад'єктивом *гнійний*. Пор. поліс. *гнай(а)к'і*, *гної(о)в'іч(о)к* “злоякісні пухлини та гнійні утворення на поверхні шкіри” [24, 15], у гов. Кіровоградщини *гної(а)к* “фурункул”; “будь-яка рана з гноєм”. Із знач. “фурункул” функціонує і в говірках Миколаївщини [7, 120].

У поодиноких закарпатських говірках фіксуються назви *біба*, *біб(а)к*, що пов'язані, можливо, з дит. *буба* “рана, налив”, *буб(а)чка* “налив” (< псл. **bъb-/bub-* “розбухати, набухати” [15, I, 181, 274]). Пор. *біб(а)к* “веред” [29, I, 55].

В окремих закарп. гов. поширені і назви *в'еред* (*вр'ід*) (див. вище; семема ‘карбункул’), *пришч* (див. вище; семема ‘вугор’), *спыришчик* (утворене внаслідок метатези від *прішчик*), *красніц'а* (суфіксальне утворення від рос. *красный* “червоний”, що, в свою чергу, є похідним від *краса*; значення “червоний” вважається вторинним щодо “гарний, прекрасний”; не виключено також, що в частині укр. говірок це значення є здавна успадкованим, лише підтриманим впливом російської (можливо, й польської або білоруської) мови; існує також думка про первісність значення “червоний” щодо “гарний, прекрасний” [15, III, 77]).

Як видно з нашого дослідження, кожна із семем відзначається розгалуженістю номінацій. Деякі з них є літературною нормою української мови. При цьому вони можуть бути як локальними, так і відомими в інших українських говірках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000.
2. Баденкова В.М. Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгуло-Бузького межиріччя / В.М.Баденкова. – Дніпропетровськ, 1999. – 198 с.
3. Вакалюк Я.Ю. Із спостережень над медичною термінологією Українських Карпат / Я.Ю.Вакалюк // Культура і побут населення Українських Карпат. – Ужгород, 1973. – С. 240-248.
4. Вакалюк Я.Ю. Лексика народної медицини українських говорів Прикарпаття (на матеріалах говорів Івано-Франківської області) : автореф. дис. ... канд. філол. / Я.Ю.Вакалюк. – Ужгород, 1974. – 26 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
6. Вікторіна О.М. Лексико-семантичні особливості номінацій на позначення панарицію у говірках Кіровоградщини / О.М.Вікторіна // Наукові записки. – Вип. 18 (1). – Серія : Філологічні науки (Мовознавство) : у 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2009. – С. 181-186.
7. Вікторіна О.М. Лексико-семантичні особливості номінацій на позначення фурункула у говірках Кіровоградщини / О.М.Вікторіна // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2008. – № 142. – Т. 1. – С. 119-121.
8. Вікторіна О. Назви гулі в говірках Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / О.Вікторіна // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя / [відп. ред. П.Гриценко, Н.Хобзей]. – Львів : Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, 2009. – С. 103-115.
9. Вікторіна О.М. Семантичні особливості номінацій на позначення інфекційних хвороб зовнішнього покриття (на матеріалі говірок Кіровоградщини) / О.М.Вікторіна // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Вип. 16. – Т. 1. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – С. 3-14.
10. Вікторіна О.М. Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини / О.М.Вікторіна. – Кіровоград, 2006. – 436 с.
11. Войтович В. Українська міфологія / В.Войтович. – Київ : Либідь, 2002. – 664 с.
12. Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І., Терновська Т., Ужченко В. Словник східнословобанських говірок / К.Глуховцева та ін. – Луганськ, 2002. – 224 с.
13. Гуцульські говірки : Короткий словник / [відп. ред. Я.Закревська]. – Львів, 1997. – 232 с.
14. Дидик-Меуш Г. Українська медицина. Історія назв / Г.Дидик-Меуш. – Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича, 2008. – 400 с.
15. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [за ред. О.С.Мельничука]. – К. : Наук. думка, 1982-2012. – Т. 1-6.
16. Лисенко П.С. Словник поліських говорів / П.С.Лисенко. – Київ : Наукова думка, 1974. – 261 с.
17. Миголинець О.Ф. До вивчення народної медицини та її лексики / О.Ф.Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : збірник наукових праць : Збірник пам'яті проф. В.Добоша. – Вип. 8. – Ужгород, 2005. – С. 62-68.
18. Миголинець О.Ф. Із лексики народної медицини українських закарпатських говірок / О.Ф.Миголинець // Діалектна мова: Сучасний стан: динаміка в часі. До 100-річчя проф. Ф.Т.Жилка : тези доп. Міжнарод. наук. конф. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – С. 128-130.
19. Миголинець О.Ф. Із спостережень над лексикою народної медицини в українських закарпатських говірках / О.Ф.Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць. – Ужгород, 2000. – Вип. 2. – С.149-154.
20. Миголинець О.Ф. Назви на означення симптомів захворювань в українських закарпатських говірках / О.Ф.Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Українське і слов'янське мовознавство : Міжнародна конференція на честь 80-річчя Й. Дзензелівського. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С.340-343.
21. Миголинець О.Ф. Назви осіб у лексиці народної медицини українських закарпатських говірок / О.Ф.Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : збірник наукових праць. – Вип. 13. – Ужгород : Говерла, 2009. – С. 71-75.
22. Миголинець О.Ф. Про деякі народні назви хвороб в українських закарпатських говірках / О.Ф.Миголинець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. – Вип. 11. – Ужгород, 2005. – С. 51-54.
23. Миголинець О.Ф. Семантична мотивація лексики народної медицини в українських закарпатських говірках / О.Ф.Миголинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Філологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2007. – С. 109-111.
24. Никончук М.В., Никончук О.М., Мойсієнко В.М. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії / М.В.Никончук, О.М.Никончук, В.М.Мойсієнко. – Житомир : Полісся, 2001. – 147 с.
25. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М.Й.Онишкевич. – Київ : Наук. думка, 1984.

26. Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю.Піпаш, Б.Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
27. Русско-украинский словарь: в 3 т. – Киев, 1983-1984. – Т. 1-3.
28. Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І.В.Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
29. Словарь української мови : в 4 т. / [за ред. Б.Грінченка]. – Київ : Наук. думка, 1996-1997.
30. Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В.Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
31. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М.Фасмер. – Москва : Прогресс, 1964-1973. – Т. 1-4.
32. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Г.Шило. – Львів – Нью-Йорк, 2008. – 288 с.
33. Pavlešin Aleksa. Mali rječnik lemkičkog govora ukrajinskog jezika / A.Pavlešin. – Zagreb, 2007. – 292 с.

Olga Myholynets

The names that denote the infectious skin disease in Ukrainian Transcarpathian patois

Summary. The article gives lexico-semantic and etymological analysis of the names of infectious skin disease in Ukrainian Transcarpathian patois. Within the limits of this thematic group the sememes are singled out and the quantity of their representative is revealed. The author traces their availability in the Ukrainian literary language and Ukrainian patois.

Key words: sememe, representative, nomination, lexeme, Ukrainian Transcarpathian patois, the vocabulary of folk medicine, skin disease.